

האליזר

עלון לשבת קודש

בס"ד

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי
יט' שבט תשפ"ב 1409 (שנה כז)

נושא השבוע: שנה מעוברת

ההפטר: "בשנת מות" (ישעיה ו')

פרשת יתרו

"ויחזד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל" (יז, ט)

אפשר להסביר "ויחזד" שהוא מלשון "יחוד", לאחר ששמע יתרו את כל הניסים שעשה השם יתברך לישראל, ייחד את שמו יתברך ועזב את כל עבודת כוכבים שהכיר (שהיה מכיר ועבד את כל סוגי עבודה זרה שהיו בעולם) והתגייר.

שייחודה ואמיתותה של התורה הם במצוותיה ובערכיה הנצחיים הידועים ומפורסמים לאומות העולם ואף באים לידי ביטוי בלוח שנה העברי שלה שנאמר (דברים ד, ו): "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", ומבואר בגמרא (שבת עה.) שזה נאמר על הלוח העברי ועיבור השנה.

בעוד שבלוח הנוצרי [האזרחי הקרוי הלוח הגרגוריאני שאנו משתמשים ביום יום, שחודשיו ינואר, פברואר וכו'] מבוסס על מהלך השמש והאסלמי מבוסס על מהלך הירח, הרי שהלוח העברי מבוסס על הירח והשמש יחד ולכן בעוד שבדתות אחרות "החגים" בכל מס' שנים ינועו בין הקיץ לחורף, היות וכל שנה יש הפרש של 11 ימים בין מהלך השמש לירח, ביהדות לעולם יישארו החגים במקומם מכוח עיבור השנה, קרי הוספת חודש נוסף [אדר ב'] כל מס' שנים בסדר קבוע כדי להסדיר את הפרש הימים כי אין חכמה כחכמת התורה.

"בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים היום הזה באו מדבר סיני" (יט, א)

"בחודש השלישי"-זהו חודש סיון, "ביום הזה"- בראש חודש, [למדים זאת מהפסוק "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב)], והלא צריך לכתוב "ביום ההוא" ולמה נאמר "ביום הזה"? אלא בני ישראל עומדים לקבל את התורה בהר סיני, לכן נאמר "ביום הזה" – בלשון הווה כדי שיהיו דברי התורה חדשים בעיניהם כאילו ניתנו היום ויקיימו אותם בחשק והתלהבות בכל יום מחדש.

כידוע חודשי הלוח העברי הם תשרי חשוון כסלו... סיון... בשנת התשפ"ב (5782) לבריאת העולם ע"י הקב"ה, ומן הראוי שנשתמש בו בחיי היום יום ולא בלוח האזרחי-לועזי ינואר, פברואר, .. בשנת 2022 (למניינם) שמונים ללידת האיש שהקים את הנצרות ימ"ש.

אך מר"ן הרשל"צ עובדיה יוסף זצוק"ל (בשו"ת יביע אומר ח"ג י"ד סימן ט) והרב אליעזר וולדנברג (שו"ת ציץ אליעזר ח"ה סי' ח) ורוב הפוסקים מסבירים שאמנם יש פסוק שאומר (שמות כג, ג) "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך" וכאן הרי מזכיר את מנין השנים לתחילת העבודה זרה של הנצרות אך יש להקל ולהשתמש כי המניין הוא לא ללידת הנצרות אלא תאריך של התחלה שרירותית וגם המשתמשים בתאריך זה לא מתכוונים לכל הנ"ל, אך כיהודים מן הראוי שנשתמש בתאריך העברי.

החשיבות בשימוש בתאריך עברי ולא לועזי...

הברון ר' שמעון וולף רוטשילד שהיה בנו של מאיר אנשיל רוטשילד העשיר בעלי בנק רוטשילד [לפני 113 שנה], רצה לקיים מצוות כתיבת ספר תורה בהידור ולכן לא סמך על סופרי סת"ם מארצו גרמניה אלא הביא סופר סת"ם מרוסיה שנודע כירא שמים גדול וכלמדן גדול. ישב האיש בביתו של הברון תקופה ממושכת וכתב את ספר התורה בקדושה וטהרה.

סוף סוף נשלמה מלאכת הקודש וספר התורה היה מוכן, נכנס הסופר לברון לקבל את שכרו "האם קיבלת

ע"פ "אור החיים" אופק תל אביב * **לא לעיין בזמן תפילה** * שקיעה 5:11-5:05 * סוף זמן ק"ש 8:43-8:44

כניסת שבת: 4:45 יציאת שבת: 5:37 יציאת ש"ת: 6:10

סכום כלשהוא על החשבון?" שאלו הברון .

"כן", השיב הסופר ושלף את פנקסו מכיסו והחל קורא בקול: "בחודש אפריל קבלתי כך וכך.. בחודש מאי קבלתי... בחודש...", קטע אותו הברון והרעים בקולו: "עד כדי כך, האם סופר סת"ם ירא שמים מונה על פי חודשי הגויים ולא על פי חודשי ישראל או פרשיות השבוע? הגם סופר סת"ם העוסק כל הימים בכתיבת ספרי תורה עובר על הנאמר (שמות כג): "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיהך?" ובדברו נטל את ארנקו ושילם לסופר את שכרו וציווה עליו: "כשאתה הולך קח עימך את כל יריעות ספר התורה אשר כתבת".

מחילול שבת מפסידים !

מעשה שהיה

עבדתי כמתכנת מצליח בחברת מחשבים ידועה בארץ. בחסד ה'

זיכני הקב"ה לשוב בתשובה והתחלתי אט אט לשמור תורה ומצוות.

באותה תקופה קיבלה החברה בה עבדתי הזמנת עבודה ממשקיע עשיר בחו"ל,

ד"ר מרטין, אשר הסכים לשלם הון עתק עבור הזמנת העבודה, אלא שהוא הציב תנאי שהעבודה צריכה להיות מוכנה תוך 4 חודשים מיום חתימת החוזה.

מנהל החברה הזעיק את כל עובדי החברה והודיע בדרימות על הזדמנות הפז שהתגלגלה לפתחי החברה "אהיה מוכן להתחייב להכפיל ולשלוש את משכורתכם בחודשים אלה באם תסתיים העבודה במועד, עלינו לעבוד בצוותא ימים ולילות..." עובדי החברה נתפסו ל"קדחת עבודה" מטורפת, בית התוכנה שקק חיים ביום ובלילה, מיטות מתקפלות נפתחו בזו אחר זו ליד כסאות העבודה. מכל העובדים הייתי אני היוצא דופן: מחד – הייתי אחד העובדים החשובים, לא כולם יכלו לעשות את שעשיתי אני, מאידך – בעוד שכל העובדים המשיכו לעבוד בלילות כבימים, הייתי אני מסיים את העבודה לפנות ערב, ופונה לבית הכנסת להתפלל וללמוד את הלימוד היומי. בתקופה לחוצה זו עבדו המתכנתים 7 ימים בשבוע, אני לא העליתי על דעתי לעבוד בשבת ובחג ח"ו, היה לי ברור כי אם התחלתי לשמור שבת לא אפסיק בכל מחיר.

באחד הימים קרא לי המנהל אל חדרו ושאל אותי על חיסורי.

"הרי ידוע לך ששניתי כיוון בחיים, התחלתי לחיות" השבתי.

"עם כל הערכה, המצב הנוכחי דורש את כוחותיך, החיסורים הללו גורמים שיבוש קל... הייתי מציע שתחשוב שנית על השבתות והחגים", אמר.

"שמע" אמרתי, "דומני כי כדאי שתחשבו אתם שנית על השבת והחגים, דעו כי עבודה הנעשית בשבתות וחגים אין הברכה שרויה בה, עלולים אתם להפסיד בגלל כל העניין הזה, שמור על השבתות והחגים, מובטח לך כי הם ישמרו על עסקיך".

המנהל שלא חפץ בעימות סיים בחופזה: "רצונו של אדם זהו כבודו" אמר ופטרני לשלום.

לא חששתי מהתוצאות, הייתי מוכן נפשית אף לפיטורין שהרי חשובים המועדים בעיני יותר מכל. לאחר כשלושה חודשי עבודה ניחתה לפתע מהלומה אדירה על החברה, בעודי רכון על המסך לפתע שמעתי צעקות אימים מכוון חדרי ההנהלה. ראיתי כמה עובדים חיוורים ומבוהלים מישו מהם זעק: "די, די אין עבודה, הפסיקו לעבוד". המילים הללו הקפיצו את כל העובדים שזינקו לעברם. קולו של סגן המנהל נשמע היטב כשהוא רועד: "כל העובדים מיידית לאולם האסיפות". כל העובדים היו מתוחים כקפיץ, איש לא הבין מה אירע.

"פרץ משבר, ד"ר מרטין מזמין התוכנה, יצא מדעתו, רעייתו מתה פתאום, בשברו הגדול הוא החליט לחסל את עסקיו ולעבור להתגורר בבדידות אי שם, כשהוא מעביר הודעה ברורה למזכירו להפסיק את ההשקעות, לשלם את ההפסדים ולסגור את המשרד. על פי הכתוב בחוזה אין לנו זכות לעשות שימוש כלשהוא ברעיון זה, אף אם מכל סיבה שהיא תופסק העבודה, כך שאם היתה לנו ציפייה שנוכל לסיימה ולפצות את עצמנו ע"י שיווקה – אסור לנו לעשות בה

כל רווח מסחרי. אין טעם איפה להמשיך את העבודה, מבחינה חוקית לא נוכל לעקוף סעיף זה. העובדים יקבלו משכורת מלאה על כל שעות העבודה, אך אין הכפלת או שילוש משכורות". ריחמתי על המנהל, העובדים הוכו בהלם, לנגד עיניהם הועברו אותם לילות טרופי שינה על מיטה ארעית, ארוחות לא ארוחות במשך שבועות, נתק מהמשפחה – עבור מה? עבור כלום! כל העובדים יצאו בשתיקה מהאסיפה, המזכירה עברה בין העובדים והודיעה בשם המנהל על מספר ימי חופשה והפוגה. העובדים פנו ללכת הביתה ומהר.

בטרם יצאתי קרא מישוהו בשמי, הרמתי ראשי ופגשתי את המנהל הקורא לי לעלות לחדרו, "אמור נא, את השיחה על השבת הינך זוכר? מה אמרת אז בדיוק? זכרתי, אך לא רציתי לזרות מלח על הפצעים והשתמטתי מהחדר בתואנה שאיני זוכר.

שבוע לאחר מכן כשחזרנו לעבודה ונכנסנו לבית התוכנה נדהמנו לראות שלט ענק ממנו זרחו אותיות מאירות: "מהיום המפעל סגור בשבת וחג". "שמע" אמר חברי, "גם המנהל יצא מדעתו". ההלם שלי היה ספוג אושר והשבת: "הוא לא יצא ממנה, עכשיו הוא קיבל אותה וחבל שקצת באיחור..."

(נפלאותיו לבני אדם)

הלכות שנה מעוברת

פינת ההלכה

א. כל מס' שנים [כ-3 שנים] מעברים את השנה ע"י שמוסיפים עוד חודש לשנה ועושים שני חודשי אדר א ו-ב (הרמב"ם זמנים הל' קידוש החודש פ"א, תורת מועדים פורים סי' א ס"ד). **הטעם:** סיבוב שנת חמה 365 יום וסיבוב שנת לבנה 354, סה"כ כ-11 יום הפרש. מאחר והלוח העברי הולך ע"פ הירח ומצד שני חגי השנה צמודים לעונות השנה, וכדי שהחגים לא ינועו בין עונות השנה מוסיפים כל כ-3 שנים חודש שמשווה בין הלבנה לחמה (השמים מספרים – בנימין עמ' 115-113).

ב. נחלקו הפוסקים איזה חודש אדר הוא העיקרי אדר א' או ב' ולהלכה פסקו שחודש אדר ב' הוא החודש העיקרי לכל הדינים וההלכות של חודש אדר, ולכן את שבת זכור, צום תענית אסתר, חג פורים ושושן פורים וכו' מקיימים באדר ב' (שו"ע סי' תלז ס"א, כה"ח ס"ק א, תורת מועדים סס).

ג. בשנה מעוברת, במוסף של ראש חודש ב' עמידה" מוסיפים "ולכפרת פשע" [ואם שכח אינו חוזר]. והמנהג לאומרו רק עד ראש חודש אדר ב', אבל מניסן והלאה לא אומרים יותר (ילקו"י תפילה כרך 3 עמ' תקלט ס"ס ע"פ הכסף עובדיה יוסף זאק"ל, נטע גבריאל פ"ג ס"ח). [ויש עוד מנהגים בזה (משנ"צ סי' תג ס"ו)]

הטעם: לאמירת "ולכפרת פשע" במוסף של ראש חודש הוא היות ובעמידה של שמונה עשרה מזכירים 12 לשונות כנגד 12 חודשי השנה "אלוקינו ואלקי אבותינו חדש את החודש הזה לטובה-1 לברכה-2 וכו' וכנגד החודש ה-13 שהוא חודש העיבור מוסיפים "ולכפרת פשע" (פרמ"ג סי' תג מס' ס"ק ב, ילקו"י סס).

ד. כשמברכים את חודש אדר ראשון יאמר "אדר ראשון" ולא "אדר" וכנ"ל לאדר שני יאמר "אדר שני" (ט"ז יו"ד סי' רב ס"ק יז, מג"א סי' תכז ס"ק א, משנ"צ ס"ק ג, כה"ח ס"ק ד, נטע גבריאל פורים סס ס"ז).

ז' באדר

ה. מנהג חסידים ואנשי מעשה לצום ביום ז' באדר שהוא יום פטירת משה רבינו (שו"ע סי' תקפ ס"א-ב) והשנה שהיא מעוברת יש נוהגים לצום ב- ז' אדר א' ויש ב- ז' אדר ב', ויותר טוב לצום ב- ז' אדר ב' (עיין שו"ע סי' תקפס ס"ז, חזו"ע פורים עמ' לב, פסקי תשובות סי' תקנ ס"ק ד). יש נוהגים לעשות לימוד בליל שבעה באדר ומנהג יפה הוא, והשנה יעשו הלימוד בליל ז' אדר ב' וטוב לעשות גם ב- ז' אדר א' (כה"ח סי' תקפ ס"ק כג, חזו"ע פורים סס).

פורים קטן

ו. נוהגים כמה עניני שמחה ביום י"ד וט"ו לחודש אדר א' וימים אלו נקראים "פורים קטן" (משנ"צ סי' תלז ס"ק א).

ז. אין אומרים וידוי ונפילת אפיים בתפילות שבימי י"ד ו- ט"ו של אדר א' (שו"ע סי' תלז ס"א) וכן במנחה של ערב ימים אלו (כה"ח סס ס"ק ג).

ח. אסור להתענות ב- י"ד ו- ט"ו באדר א' וכן אסור להספיד אדם שנפטר (שו"ע סס) אבל תלמיד חכם מותר להספידו רק בשעת הלווייתו (תורת מועדים ס"ח ע"פ שו"ע יו"ד סי' תא ס"ה).

ט. נכון לנהוג בימים אלו מקצת משתה ושמחה ב- י"ד בשאר הערים וב- ט"ו בירושלים (הרמ"א סס ועיין פסקי תשובות סס כ"ב, חזו"ע פורים עמ' רט) כגון: לעשות מסיבה עם שירים ודברי תורה (חזו"ע סס עמ' ריא).

י. מותר לעשות מלאכה בימים אלו כרגיל (כה"ח ס"ק ו, תורת מועדים סס).

יום ה"אזכרה" (ה"יאהרצייט") למי שנפטר לפני מס' שנים

יא. אם יום הפטירה של אביו או אימו היה באדר של שנה רגילה הרי השנה שהיא מעוברת יום ה"אזכרה" [תענית אביו ואימו לנוהגים כן] יהיה לספרדים: בחודש אדר ב' (ש"ע ס' תקסח ס"ז, תורת מועדים לגר"ד יוסף ס' א ס"ה) ולאשכנזים: בחודש אדר א' ולכתחילה יש להחמיר לעשות גם באדר ב' (הרמ"א ס' משנ"ב ס"ק מב, נטע גבריאל ס').

יב. אם יום הפטירה של אביו או אימו היה באדר א' של שנה מעוברת הרי השנה שהיא מעוברת יום ה"אזכרה" [תענית אביו ואימו לנוהגים כן] יהיה באדר א', ואם יום הפטירה היה באדר ב', יום האזכרה בשנה מעוברת יהיה באדר ב' (הרמ"א ס' תקסח ס"ז, יו"ד ס' תכ הרמ"א ס"י, וס"ד ס"ק יב, משנ"ב איש מלח ס' תקפח ס"ז, חזו"ע אכלות לגר"ע יוסף ח"ג עמ' רכט).

יג. אם יום הפטירה היה בחודש אחר כגון: תשרי, טבת, ניסן וכדו' בשנה רגילה הרי השנה שהיא מעוברת יום האזכרה יהיה באותו חודש היינו לתשרי - תשרי, לטבת - טבת, לניסן - ניסן וכו' (דע).

יום ה"אזכרה" (ה"יאהרצייט") למי שנפטר בתוך שנה

יד. מי שמת לו אביו או אימו בשנה שעברה [תשפ"א] כגון ב-ט"ו באב והשנה שהיא מעוברת [תשפ"ב] עיקר יום ה"אזכרה" של השנה הוא ביום ט"ו באב [תשפ"ב] שהוא יום המיתה [אע"פ שיוצא 13 חודשים] אף על פי שהאבלות מסתיימת בסיום 12 חודש היינו ב-ט"ו תמוז [תשפ"ב]. ואם אפשר טוב שיעשה את האזכרה והלימוד גם ב-ט"ו בתמוז וגם ב-ט"ו באב (ש"ת רב פעלים ח"ד ח"אור"ח ס' מא, ש"ת איש מלח ח"ד ח"אור"ח ס' לח עמ' קיב, חזו"ע אכלות ס' עמ' רלא, פני דבור לגר"ח גולדברג ס' לט ס"לה, גשר החיים ח"א ס' לב ס"ט, דבר שמואל דיני חודש אדר בשנה מעוברת לגר"נ נבנאל עמ' נב). [והנוהגים לצום יצומו בט"ו באב] [חזו"ע אכלות ס']. ולעניין אמירת קדיש על אבואם בכל יום מסיימים בסוף חודש ה-12 (ש"ת רב פעלים ס').

טו. מי שמת בשנה מעוברת כגון: כ"ב אדר א' והשנה שאחריה היא שנה פשוטה [תשפ"ג] עיקר יום ה"אזכרה" של השנה יהיה ביום כ"ב אדר, אע"פ שהאבלות מסתיימת בסיום 12 חודש דהיינו כ"ב שבט, ואם אפשר טוב שיעשה "אזכרה" ולימוד בשניהם (ע"פ חזו"ע ס', תורת מועדים ס' א ס"ו).

טז. מי שנפטר ביום ל אדר א' השנה [תשפ"ב] יש לעשות יום זיכרון לפקודת השנה ביום ל' שבט [תשפ"ג] תורת מועדים ס' א ס"ז

יז. מי שמת לו אביו או אימו בשנה שעברה [תשפ"א] בחודש אדר והשנה שהיא מעוברת [תשפ"ב] עיקר יום ה"אזכרה" של השנה היא אדר ב' (דע. ע"פ חזו"ע אכלות ח"ג עמ' רלא) והטעם לכך שחודש אדר ב' הוא החודש העיקרי לעניין יום הזכרון (תורת מועדים ס' א ס"ה ע"פ ש"ע אור"ח ס' תקסח ס"ז). מ"מ האבלות מסתיימת בסיום 12 חודש היינו באדר א', ואם אפשר טוב שיעשה אזכרה ולימוד בשניהם [אדר א' ואדר ב'] (ע"פ חזו"ע ס', גשר החיים ס' ו). יח. לעניין "11 חודש" בתוך שנה לפטירה הדין כן אפילו שהשנה מעוברת סופרים רק 11 חודש לעניין "11 חודש" (נטע גבריאל פורים ס' יג ס"ה, דבר שמואל ס').

בר מצוה \ בת מצוה

יט. מי שנולד בשנה מעוברת בחודש אדר א' ושנת הגיעו לבר מצוה גם היא מעוברת [כגון: השנה תשפ"ב] נעשה בר מצוה בחודש אדר א' (משנ"ב ס' נה ס"ק מג, כה"ח ס"ק נט ילקו"י ס' נה ס"ד) ואם נולד באדר ב', יעשה השנה בר מצוה בחודש אדר ב' (ס').

כ. מי שנולד בחודש אדר בשנה רגילה והשנה ימלאו לו 13 [או 12 לבת] שנים, נעשה בר מצוה רק בחודש אדר ב' (הרמ"א ס' נה ס"י, כה"ח ס"ק נט) הטעם: כי חודש אדר ב' הוא החודש העיקרי וחודש אדר א' אינו אלא תוספת בלבד לשנה המעוברת (משנ"ב ס"ק מה, ילקו"י ס' נה ס"ד).

כא. מי שנולד ביום ל' שבט בשנה רגילה ושנת הגיעו למצוות השנה [שהיא מעוברת], נכון להחמיר לעניין חיובו בקיום מצוות כגדול מיום ל' שבט ולעניין צירופו למניין נכון להחמיר ולהמתין עד ליום א' דר"ח אדר ב' (הלכה ברורה לגר"ד יוסף ס' נה ס"כת, ילקו"י ס').

הטעם: ספק אם דנים את "ל' שבט" כיום בחודש שבט וממילא בשנה מעוברת הבר מצוה ב- "ל' שבט" או דנים אותו כ- א' דר"ח אדר - כיום בחודש אדר וידוע שבשנה מעוברת אדר הקובע הוא אדר ב' ולכן הבר מצוה יהיה ב- א' דר"ח אדר ב'. (תורת מועדים ס' א ס"ז).

כב. מי שנולד בניסן (או אייר, סיון וכדומ') בשנה רגילה והשנה ימלאו לו 13 שנה [או 12 לבת] שהיא שנה מעוברת, יעשה בר מצוה רק בחודש ניסן [תשפ"ב] (או אייר, סיון וכדומ') (ש"ע ס' נה ס"ט ילקו"י

ס'), הלכה ברורה לגר"ד יוסף ס' נה ס"כת).

כג. מי שנולד בשנה מעוברת ביום ל' אדר א' [שהוא א' דר"ח אדר ב'], ושנת הגיעו למצוות היא שנה רגילה, הרי הוא נעשה בר מצוה ביום ל' שבט [שהוא יום א' דר"ח אדר] (תורת מועדים ס"ז, הלכה ברורה ס').

יום הולדת - דינו כאמור בבר מצוה.